

1. „Co neumím změřit, neumím řídit“

Úvod:

Hlavní role statistiky, ukázky využití a použití statistiky v běžném životě – sociální sítě, televize. Statistika jako nástroj marketingu, ekonomiky, politiky. Jak, čím a co měřit – validita, reliabilita, objektivita

Obsah:

Sázíte-li ve Sportce, je to hazard.

Sázíte-li se, že vám v kartách přijdou tři postupky po sobě, je to zábava.

Vsadí-li se, že cena plynu stoupne o 10 %, je to podnikání.

Vidíte ten rozdíl?

Předmět předkládá možnosti využití základního matematicko-statistického aparátu pro potřeby běžného studenta na Masarykově univerzitě. Možnost statistického zpracování dat je stále velmi dynamicky se rozvíjející disciplína. S rostoucí dostupností výkonné měřicí a výpočetní techniky se statistické metody začaly ve stále větším měřítku prosazovat v běžném životě. Smyslem předloženého materiálu je porozumět mechanismu, na jehož základě jsou základní statistické výpočty prováděny. Přiměřená znalost statistiky pak pomůže studentům lépe chápat zákonitosti naměřených dat. Aplikovat statistické metody a postupy znamená zaznamenávat data o jevech a zpracovávat je, tj. třídit, vyhodnocovat a interpretovat. Statistika se tak nachází v úzkém kontaktu s informačními technologiemi (informatika, výpočetní technika).

1. příprava výzkumného šetření je nejdůležitější část
2. sběr a analýza dat slouží k zamítnutí/nezamítnutí předem stanovených úkolů práce a hypotéz (explorační vs. konfirmační přístup)
3. vždy mít na paměti věcné hledisko výzkumu, zejména v souvislosti s interpretací statistických výsledků

Role statistiky

- Porozumění a zkoumání hromadných jevů
- Zjišťování zákonitostí
- V kvantitativním výzkumu (deduktivní princip) – pojitko mezi teorií a výzkumem
- Zpracování, popsání a analyzování dat

Statistický sw na Masarykově univerzitě:

Multilicence dostupné v systému inet.muni.cz

- IBM SPSS, verze 29
 - <https://acrea.cz/software/ibm-spss-statistics/>
- TIBCO Statistica, verze 14
 - <https://www.statistica.pro/>
- Matlab R2022a
 - <https://www.humusoft.cz/>
- Prostředí R
 - <https://www.r-project.cz/>

Co je statistika?

Statistika je metoda analýzy dat, která nachází široké uplatnění v celé řadě odvětví, oblast sportu, tělesné výchovy a kinantropologie nevyjímaje. Její význam s rozvojem výpočetní techniky a specializovaných software roste, což umožňuje urychlení a zkvalitnění při sběru a přenosu dat a také při zpracování a ukládání informací.

Role statistiky je nezastupitelná, neboť nepřetržité vyhodnocování informací o celku i jeho částech dává důležité informace použitelné pro další rozhodovací procesy použitelné v běžné práci vysokoškolského pracovníka, studenta, managementu fakulty.

Přiměřená znalost základních statistických pojmů pomáhá porozumět odborným textům, kde je statistiky v hojné míře obsažena.

Aplikovat statistické metody a postupy znamená zaznamenávat data o jevech a zpracovávat je, tj. třídit, vyhodnocovat a interpretovat. Statistika se tak nachází v úzkém kontaktu s informačními technologiemi (informatika, výpočetní technika).

Co je popisná statistika

- Popisná statistika je aplikovaná matematická disciplína, která se zabývá popisem a zpracováváním informací obsažených v datech (tabulky, grafy, charakteristiky). Využívá základních matematických operací, které mohou být následné i složitější (statistické postupy). Úkolem a cílem popisné statistiky je najít informace „ukryté“ v datech. Popisná statistika už všichni používáme (každý zná charakteristiky jako průměr, směrodatná odchylka, histogram, sloupcový graf aj.)

Procedury popisné statistiky použijeme k prvotnímu posouzení předložených dat. Nejčastěji používané statistické charakteristiky jsou

$$\bar{x} = \frac{\sum_{i=1}^n x_i}{n}$$

- aritmetický průměr

Definice následujících charakteristik předpokládají uspořádaný výběr, tj. $x_{(1)} \leq x_{(2)} \leq \dots \leq x_{(n)}$

- minimální hodnota $x_{\min} = x_{(1)}$
- maximální hodnota $x_{\max} = x_{(n)}$

- medián $\tilde{x}_{0,50}$

$$\text{pro } n \text{ sudé } \tilde{x}_{0,50} = \frac{x_{(n/2)} + x_{(n/2+1)}}{2},$$

$$\text{pro } n \text{ liché } \tilde{x}_{0,50} = x_{(n+1)/2}$$

- dolní kvartil

$$\tilde{x}_{0,25} = x_{(k)}, \text{ kde pro pořadový index } k \text{ platí}$$

$$n \cdot 0,25 < k < n \cdot 0,25 + 1$$

- horní kvartil

$$\tilde{x}_{0,75} = x_{(k)}, \text{ kde pro pořadový index } k \text{ platí}$$

$$n \cdot 0,75 < k < n \cdot 0,75 + 1$$

Charakteristiky variability

- variační rozpětí
- kvartilové rozpětí
- výběrový rozptyl

$$R = x_{\max} - x_{\min}$$

$$R_Q = \tilde{x}_{0,75} - \tilde{x}_{0,25}$$

$$s_{n-1}^2 = \frac{1}{n-1} \sum_{i=1}^n (x_i - \bar{x})^2$$

- výběrová směrodatná odchylka

$$s_{n-1} = \sqrt{s_{n-1}^2}$$

- variační koeficient

$$v = \frac{s_n}{|\bar{x}|} \text{ nebo } v = \frac{s_{n-1}}{|\bar{x}|}$$

Charakteristiky kategoriální proměnné

- *Modus* - hodnota nejčetnější kategorie

- Četnost - počet pozorování spadajících do příslušné kategorie
- Stanovení četností – absolutní a relativní

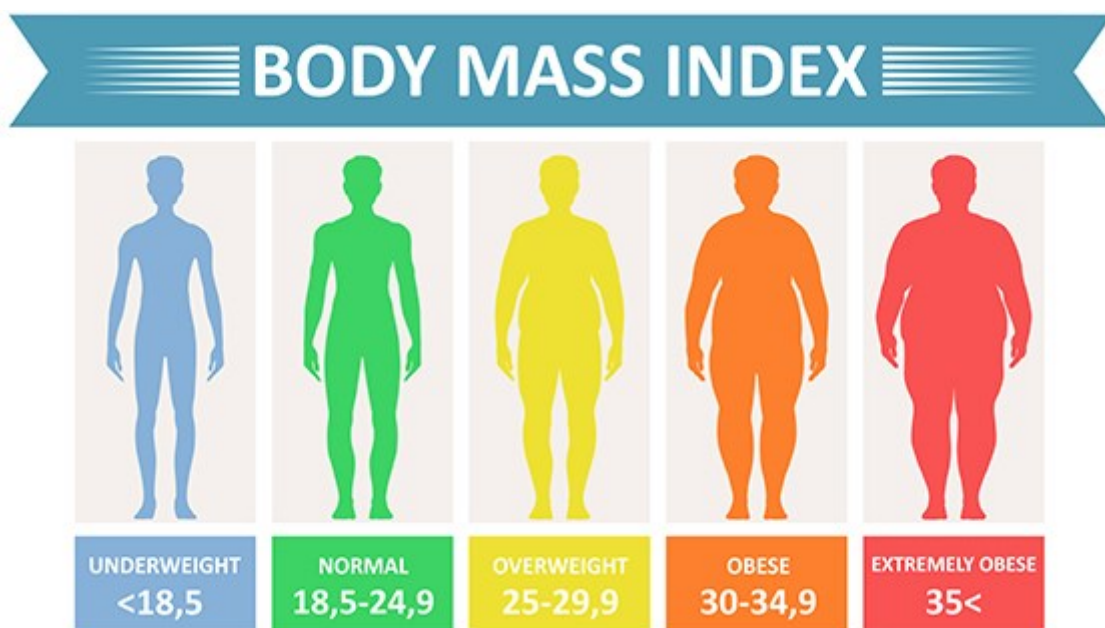
Příklad 1

Pozice	Měsíční plat (v tis. Kč)
Ředitel	100
Dělník	10
Dělník	10
Dělník	10
Dělník	10
Dělník	10
Dělník	10
Dělník	10
Dělník	10
Dělník	10
Dělník	10

Kolik je průměrný plat v tomto podniku?

Příklad 2

Máme k dispozici údaje o 1411 respondentech a to konkrétně proměnnou BMI (Body Mass Index). Vypočítáme základní statistické charakteristiky (tab. 1).

Tab. 1 Výsledky popisné statistiky

	BMI	Popis
N platných	1411	počet hodnot
Aritmetický průměr	25,04	<ul style="list-style-type: none"> • statistická veličina, která v jistém smyslu vyjadřuje typickou hodnotu popisující soubor mnoha hodnot • nejčastější chybou je aplikace aritmetického průměru tam, kde je na místě využít jinou statistiku. Např. aritmetickým průměrem souboru { 1, 1, 1, 1, 16 } je 4, přestože čtyři z pěti hodnot tohoto souboru je menších. V obdobných případech je mnohem vhodnější použít

	BMI	Popis
		pro vyjádření typické hodnoty medián (který je u této množiny roven 1, což je mnohem lepší popis střední hodnoty)
Minimum	16,03	• nejmenší hodnota
Maximum	181,61	• nejvyšší hodnota
Medián	24,35	<ul style="list-style-type: none"> • medián (označován Me nebo \tilde{x}) je hodnota, jež dělí řadu podle velikosti seřazených výsledků na dvě stejně početné poloviny. • není ovlivněný extrémními hodnotami. • medián lze definovat na každém souboru uspořádaném relací „menší nebo rovno“, i když se nejedná o soubor čísel. Například medián souboru {absolvent ZŠ, vyučen, vyučen s maturitou, vysokoškolák} je roven hodnotě „vyučen“, pokud kategorie vzdělání považujeme za seřazené podle náročnosti školy.
Spodní kvartil	22,13	<ul style="list-style-type: none"> • kvartily oddělují ze statistického souboru čtvrtiny. Rozlišuje se spodní kvartil $Q_{0,25}$ a horní kvartil $Q_{0,75}$. Data předpokládají uspořádaný výběr.
Horní kvartil	27,17	
Rozpětí	165,58	• rozdíl mezi maximem a minimem
Kvartilové rozpětí	5,04	• pomocí horního a spodního kvartilu lze zavést mezikvartilové rozpětí, které definujeme jako hodnotu $Q_{0,75} - Q_{0,25}$.
Rozptyl	32,16	• rozptyl - jedná se o charakteristiku variability rozdělení pravděpodobnosti náhodné veličiny, která vyjadřuje variabilitu rozdělení souboru kolem střední hodnoty.
Směrodatná odchylka	5,67	• jedná se o kvadratický průměr odchylek hodnot znaku od jejich aritmetického průměru. Vypovídá o tom, jak moc se od sebe navzájem liší typické případy v souboru zkoumaných čísel. Je-li malá, jsou si prvky souboru většinou navzájem podobné, a naopak velká směrodatná odchylka signalizuje velké vzájemné odlišnosti.
Variační koeficient	22,65	• variační koeficient je použitelný i při porovnávání variability proměnných, které jsou v různých jednotkách

Debata:

- Je tady něco podezřelého?
- Co?
- Proč?
- Jak?
- Co s tím?

Shrnutí:

Hlavní role statistiky, ukázky využití a použití statistiky v běžném životě – sociální sítě, televize. Statistika jako nástroj marketingu, ekonomiky, politiky. Jak, čím a co měřit – validita, reliabilita, objektivita

Domácí úkol:

- Jak změřit lásku? Navrhněte jakékoliv způsoby na měření lásky. Nabízíme definici: „Láska označuje **silný pozitivní vztah náklonnosti, oddanosti nebo touhy, který se může lišit jak svojí povahou, tak také předmětem**. Někdy převažuje volní, jindy citová nebo sexuální stránka vztahu.“ Můžete přijít i se svou definicí, která umožní měřit 😊
- Vezměte svá data a spočítejte (jakkoliv) základní statistické charakteristiky. Výsledky vložte do odevzdávacího předmětu.

Otázky k procvičení:

1. Uvedte rozdíl mezi aritmetickým průměrem a mediánem.
 - a. Vyjadřují střední hodnotu, liší se způsobem výpočtu
 - b. Hodnoty jsou většinou shodné

- c. Rozdíl mezi hodnotami mediánu a průměru je obvykle významný na 5 % hladině statistické významnosti
2. Uvedte nevýhody aritmetického průměru
- OTEVŘENÁ OTÁZKA
 - Není-li uvedena směrodatná odchylka, ztrácím informaci o variabilitě dat
 - Nevyjadřuje vždy „přibližnou“ střední hodnotu a to v případě vypočítání z dat obsahující extrémní hodnoty
3. Uvedte výhody mediánu
- OTEVŘENÁ OTÁZKA
 - Je robustní vůči extrémním hodnotám
4. Uvedte vztah mezi kvantilem, kvantilem a mediánem
- OTEVŘENÁ OTÁZKA
 - Druhý kvartil je 50. kvantil a to je medián
5. Jaký je rozdíl mezi rozptylem a směrodatnou odchylkou?
- a. Rozptyl je směrodatná odchylka „na druhou“
 - b. Rozptyl je dvojnásobek směrodatné odchylky
 - c. Rozptyl nijak nesouvisí se směrodatnou odchylkou
6. K čemu slouží variační koeficient?
- OTEVŘENÁ OTÁZKA
 - Uvádí míru relativního rozptýlení dat